ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 11, številka 3, oktober 2007 · ISSN 1408-2969

FILOZOFIJA LUDVIKA BARTLJA

Tanja Pihlar

Ludvik Bartelj (1913–2006)

Gradec/Kranj

Citiranje: Tanja Pihlar, »Ludvik Bartelj (1913–2006)«, *Analiza: časopis za kritično misel* 11, št. 3 (2007): 65–71.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je izvirna tiskarska datoteka številke, ki ji je bil leta 2026 dodan ta naslovni list. Strani in prelomi ustrezajo tiskani izdaji.

Tanja Pihlar
Gradec/Kranj

Ludvik Bartelj (1913 – 2006)

I.

Ob koncu preteklega leta, 27. decembra 2006, je v 94. letu starosti preminul filozof, teolog, avtor številnih knjig in dolgoletni župnik na Dolah pri Litiji dr. Ludvik Bartelj. Sodil je k najmlajši generaciji učencev našega najpomembnejšega filozofa Franceta Vebra (1890-1975); bil je eden redkih, ki so svoje življenje posvetili preučevanju njegove misli, in je vztrajal pri njej tudi v obdobju, ko za Vebrovo filozofija ni bilo zanimanja. Vendar Bartelj ni bil samo Vebrov nadaljevalec, ampak je razvil tudi samosvoj filozofski sistem.

Bartelj se je rodil 7. avgusta 1913 v Mirni Peči na Dolenjskem. Po opravljeni maturi na novomeški gimnaziji se je leta 1932 vpisal na teološko fakulteto v Ljubljani. Za filozofijo se je začel zanimati že v dijaških letih; med drugim je prebiral tudi Vebrova dela. Med študijem na teološki fakulteti se je dodobra seznanil s sholastično filozofijo; med njegovimi tedanjimi profesorji filozofije naj omenimo Aleša Ušeničnika (1868-1952), enega od vodilnih predstavnikov novotomizma na Slovenskem. Leta 1934 je Bartelj dobil svetosavsko nagrado za nalogo z naslovom *Primerjava Vebrovega dokaza iz istinitosti z dokazom iz kontingence sv. Tomaža Akvinskega*. Ob tej priliki se je tudi osebno seznanil z Vebrom; z njim sta ohranila prijateljske stike vse do učiteljeve smrti, Veber je bil poleti večkrat gost v župnišču na Dolah. Leta 1937 je bil Bartelj posvečen v duhovnika. Najprej je bil nastavljen za kaplana na Dolah pri Litiji, leta 1941 je bil za krajši čas premeščen v Leskovec pri Krškem, nato pa je služboval v Kočevju. V tem času je tudi pričel študirati filozofijo na filozofski fakulteti v Ljubljani. Študij je končal leta 1946 pri Vebrovih naslednikih, ker je bil Veber iz ideoloških razlogov leta 1945 predčasno upokojen. Leta 1955 je Bartelj nadaljeval z magistrskim študijem na teološki fakulteti, ki ga je zaključil leta 1960 z nalogo *Primerjava Kristusovega in Mohamedovega nauka*. Leta 1973 je nato še doktoriral z delom *Zadnji temelj realnega izkustvenega sveta je Bog*, ki je izšlo leta 1967 v samozaložbi. Od leta 1947 je nepretrgano živel in služboval kot župnik na Dolah pri Litiji. Leta 2005 je bil iz zdravstvenih razlogov razrešen služboványa kot župnijski upravitelj.

Bartelj se je s pisanjem ukvarjal poleg svoje duhovniške službe in je v svojem več kot tridesetletnem obdobju ustvarjanja objavil številna knjižna dela, ki so vsa izšla v samozaložbi. Tu naj jih naštejemo po času njihovega nastanka: *Zadnji temelj izkustvenega realnega sveta je Bog* (1967), *Človek – svet – Bog* (1970), *Globinski razum in prastvarnost* I, II (1983), *Globinski razum in stvarnost* I, II (1983), *Ontologika – analitika in kritika globinskega razuma* (1987), *Globinska psihologija religije*. I. *zv. Naravna religija*, II. *zv. Nadnaravna religija* (1993), *Ontofilozofija* (1994), *Psihologija kulture in civilizacije* (1997), *Kaj je človek* (2003). Bartelj se je lotil pisanja sorazmerno pozno, ko je njegova misel že povsem dozorela; zaradi tega je bila njegova misel že v njegovih prvih delih tako rekoč povsem izoblikovana in med njegovimi nadaljnjimi deli ni mogoče zaslediti kakih bistvenejših vsebinskih sprememb. Njegova dela na Slovenskem niso naletela na večji odziv; poznana so bila zgolj v nekaterih akademskih krogih in v krogu njegovih znancev. Šele v zadnjih letih je bilo objavljenih nekaj razprav v slovenskem in nemškem jeziku, ki obravnavajo njegovo filozofijo.[1] Julija 2003 je na Rebrci na avstrijskem Koroškem potekal dvodnevni simpozij z naslovom »Ludvik Bartelj – zamolčani filozof iz Slovenije«, ki ga je organizirala Katoliška akcija iz Celovca.[2] Bartljev prispevek k slovenski filozofski tradiciji bo treba še ovrednotiti.

II.

Bartlju je filozofija v prvi vrsti pomenila iskanje resnice; filozofija je znanost, ki služi edinole resnici in ni »v službi nobenega družbenega sloja ali rase« (Bartelj, 1967: 4), zaradi česar ne more biti nobene »'meščanske' filozofije«, niti filozofije, ki bi bila »'ancilla theologiae'« (prav tam). Kolikor si vsak filozof prizadeva za dognanje resnice, to pomeni tudi, da v filozofiji ni »mrtvih sistemov«, ampak je filozofija kot iskanje resnice vedno nekaj živega (prim. Bartelj, 1970: 260). Resnica je ena sama, četudi so različne poti do nje; v različnih filozofskih smereh gre potemtakem zgolj za odkrivanje resnice po različnih poteh.

Bartelj sam tako kot njegov učitelj Veber – v širšem pogledu – sodi v avstrijsko filozofsko tradicijo, v Meinongovo graško šolo, ki je zasnovala teorijo o predmetih nasploh, to je tako imenovano predmetnostno teorijo. Vendar je za oba značilno, da nista ostala zvesta prvotni različici te teorije, ampak sta jo razvijala dalje in se naposled od nje celo oddaljila.

Predmetnostna teorija je po Bartljevem mnenju tudi slovenska filozofija, saj ji je Veber v svojih delih vtisnil svojevrsten pečat: »Zavedati se moramo, da smo Slovenci z Vebrovim delom na področju predmetne filozofije dobili svoje dostojno mesto med narodi na področju filozofije in da je bila predmetna filozofija prva filozofija, ki se je predavala na naši po prvi svetovni vojni ustanovljeni

[1] Gl. med drugim: Gombocz, W. L. (2001: 263-287); Gombocz, W. L. in Pihlar, T. (2003: 294-308); Hlebš, J. (2003: 94-121); Pihlar, T. (2005: 185-208); Potrč, M. (1994: 258-260).

[2] Predavanja Jožeta Hlebša, Matjaža Potrča, Bojana Žalca in avtorice pričujočega prispevka so bila

slovenski univerzi, in zato bi jo v tem pogledu imenovali tudi 'slovensko filozofijo'« (Bartelj, 1967: 3). Za Bartlja je poglavitni pomen predmetnostne teorije v tem, da je zagovarjala realistično stališče: trdila je, da so predmeti povsem neodvisni od naših doživljajev, da so objektivne danosti, nekaj »apsihološkega«. Njeno izhodišče je bilo v analizi doživljanja in je vodilo k ugotovitvi, da vsaki vrsti doživljanja ustreza poseben razred predmetov: pri Meinongu ustrezajo predstavam objekti, mislim objektivi, čustvom dignitativi in željnostim desiderativi. (Mimogrede naj omenimo, da je tudi Bartelj v svojih delih kar precej strani namenil analizi našega doživljanja; sam poleg omenjenih doživljajev obravnava tudi kesanje, upanje in bojazen, strah in pogum ter molitev ipd. kot posebne vrste elementarnega doživljanja). Pri tem se predmetnostna teorija – tako kot to velja za druge znanosti – ni omejila na preučevanje neke posebne vrste predmetov, ampak so jo zanimali predmeti nasploh, ne glede na to, ali eksistirajo oziroma subsistirajo ali ne. V skladu s tem jo je Meinong označil kot »znanost, prosto bivanja«. Še več, ukvarjala se je tudi s predmeti, ki nimajo dejanske eksistence in nemožnimi predmeti, kot so na primer zlata gora in okrogel kvadrat. Z ugotovitvijo, da so predmeti neodvisni od doživljanja in da slednje zanje ni konstitutivno, sta bila po Bartlju sicer premagana psihologizem in idealizem, vendar pa tej teoriji še ni uspelo prodreti do stvarnosti, v stvarni svet. To je po njegovem povezano s tem, da je preučevala predmete zgolj z vidika predočevalnega odnosa, to je glede na to, kar nam doživljaji po svoji vsebini kažejo, predočujejo. Takšni predočevani predmeti pa niso nič drugega kot brezčasni pojavi, ki jim ne pripada nikakršno stvarno bivanje.

Bartelj v nadaljnjem razvoju predmetnostne teorije razlikuje dva bistvena mejnika, ki ju je mogoče zaslediti v Vebrovem filozofskem razvoju. Prvi mejnik sega v 30. leta prejšnjega stoletja in je povezan z Vebrovim spoznanjem o pomembnosti subjekta doživljanja: v svojem drugem obdobju je ta namreč ugotovil, da je za preučevanje duševnosti poleg odnosa med doživljanjem in predmetom prav tako pomemben odnos med doživljanjem in subjektom kot njegovim nosilcem – to spoznanje je strnil v svojem delu *Filozofija* (1930). Bistven korak v smeri k stvarnosti pa je bil storjen šele z odkritjem zadevalne funkcije doživljanja – do tega je prišel Veber v svojih poznih delih, ki so nastala po letu 1934. V skladu z njegovo teorijo zadevanja našim občutkom pripadata dve funkciji, ki sta med seboj neločljivo povezani: predočevanje in zadevanje ali bivanjska funkcija. Predočevanje občutkov nas vodi do pojavnega sveta, medtem ko z aktom prodremo do stvarnosti same, ki je »za« temi pojavi. Tako si na primer predočujemo barve, samo stvarnost, ki je nosilec teh barv, pa nasprotno zadenemo. Z drugimi besedami: predočevanje nam na stvareh kaže njihove akcidence, medtem ko zadenemo ali zgrešimo njihovega nosilca, to je substanco. S tem je po Bartlju predmetnostna teorija dobila celo vrsto novih predmetov, njeno predmetno področje sedaj zajema tudi posamezne stvarnosti: Bartelj je v svojem prvencu obravnaval med drugim dejanskost (»istinitost«), vzročnost, stvarno prostorskost in časovnost, veljavnost ter duhovno in materialno substanco kot posebne vrste stvarnosti. Tu nimamo več opravka s prvotno Meinongovo predmetnostno teorijo, ampak Bartelj govori sedaj o »predmetnostni filozofiji«, ki je po njegovem temeljna filozofska disciplina (predmetno

področje Meinongove predmetnostne teorije je potemtakem zgolj eno od področij, s katerimi se ukvarja predmetnostna filozofija).

Vendar si »predmetnostna filozofija« po njegovem ni zadala zgolj naloge, da v področje svojega raziskovanja vključi stvarnost, ampak je zastavila tudi vprašanje po njenem »zadnjem razlogu«: kje imajo stvarnosti, ki so po svoji naravi pogojene, svoj zadnji razlog, od kod dobivajo svojo vsebino? Odgovor na to vprašanje nas vodi k »Prastvarnosti«, k Bogu kot nepogojenemu bitju, ki ima zadostni razlog samo v sebi. S tem je bil naposled po Bartlju storjen zadnji korak v razvoju predmetnostne filozofije, ki naj bi s tem stvarnosti »dokončno doumela«: njen predmet je tako poleg stvarnosti tudi Prastvarnost sama, po kateri so vse stvarnosti »končno utemeljene« (Bartelj, 1967: 46). Opredelitev predmetnostne filozofije se potemtakem glasi: »*Predmetna filozofija je (…) filozofija z vsemi njenimi disciplinami, a s svojo lastno psihološko-analitično metodo, ki skuša vedno prodreti iz psihološkega področja v apsihološko področje, v stvarni, objektivni, realni, izkustveni svet in ga skuša dokončno doumeti*« (Bartelj, 1967: 50). Ugotovitev, da nas do Boga vodi analiza posameznih stvarnosti oziroma, da ga spoznavamo iz stvarnosti same, je osnova številnih dokazov za bivanje Boga, ki jih najdemo v Vebrovem delu *Knjiga o Bogu* (1934) kot tudi v Bartljevi disertaciji *Zadnji temelj izkustvenega realnega sveta je Bog* (1967), v kateri je misli svojega učitelja iz omenjenega dela dopolnil ter dodal številne nove dokaze za božje bivanje.

Kar zadeva pojmovanje predmetnostne teorije, je Bartelj pozneje v svojem delu *Ontofilozofija* (1994) uvedel nekaj sprememb: pri tem ne gre toliko za vsebinske, ampak bolj za površinske, terminološke spremembe. Bartelj sedaj ne govori več o predmetnostni filozofiji, ampak namesto tega uporablja izraz »ontofilozofija« – poudarek je na spoznavanju objektivnega, stvarnega sveta. V razvoju ontofilozofije Bartelj razlikuje dve obdobji (Bartelj, 1994: 7): za prvo obdobje je značilno, da je bilo njeno izhodišče v zaznavanju stvarnosti (začetnik ontofilozofije naj bi bil Aristotel, ki mu nato sledijo Tomaž Akvinski, sholastična in novosholastična filozofija). Ontofilozofija v drugem obdobju je izhajala iz analize našega doživljanja in se je zoperstavila idealizmu ter psihologizmu; v drugo obdobje sodijo po njegovem Bolzano, Brentano, Meinong in Veber. Bartelj sedaj meni, da je bil Veber že od samega začetka »ontofilozof«: ni ga mogoče prištevati k fenomenologom, saj je v svojih delih vedno zagovarjal realistično stališče.

III.

Neposreden vpliv na Bartljevo izoblikovanje lastnega stališča je imel poleg Vebrove filozofije tudi novotomizem – kot je bilo že uvodoma rečeno, je Bartelj na teološki fakulteti študiral filozofijo pri Alešu Ušeničniku. Sam je svojo vlogo videl v dopolnjevanju obeh filozofskih smeri: »Ko sem na teološki fakulteti študiral sholastično filozofijo pri Alešu Ušeničniku, sem študiral tudi Vebrovo filozofijo in z njo dopolnjeval sholastično filozofijo z Vebrovimi analizami doživljajev, Vebrove stranpoti pa sem reševal s sholastično filozofijo (…)« (Bartelj, 1994: 58).

Ušeničnikov vpliv je viden tudi v vlogi, ki jo Bartelj pripisuje spoznavni teoriji: njegova dela se praviloma začenjajo z analizo naših spoznavnih zmožnosti, izvorov našega spoznanja. Po njegovem obstajajo štiri spoznavne zmožnosti: čutno zaznavanje, globinski in periferni razum ter čustvovanje. Z njimi spoznavamo stvarnost z različnih vidikov; pomembna je Bartljeva trditev, da so posamezne zmožnosti odvisne druga od druge in se med seboj dopolnjujejo. Čutno zaznavanje je pri tem podlaga vsem ostalim vrstam spoznanja, brez njega ni mogoče nobeno drugo spoznanje, saj ni nobenega spoznanja, ki bi nam bilo vrojeno. V našem spoznanju ima tako sleherna spoznavna zmožnost pomembno vlogo; po njegovem je v zgodovini filozofije zavračanje posameznih zmožnosti vodilo k različnim enostranskim in zmotnim naukom: za racionalizem je bilo na primer umsko spoznanje edini izvor spoznanja in za senzualizem čutno zaznavanje.

Naše spoznanje se po Bartlju pričenja s čutili; vendar pa nam čutno zaznavanje kaže le omejen in specifičen del stvarnosti – z vidom na primer zaznavamo barve, s sluhom zaznavamo zvoke ipd. Takšno spoznanje, ki je lastno tudi živalim, ostaja zgolj na površini. Do bistva stvarnosti se lahko dokopljemo šele z našim razumom: Bartelj govori o globinskem in perifernem ali obodnem razumu. Ta sta med seboj neločljivo povezana in sta pravzaprav zgolj različna dela, »veji« enega in istega razuma. Tu je treba pripomniti, da sta pojma globinski in periferni razum Bartljeva novost; prvič ju je eksplicitno uvedel v svojem delu *Človek – svet – Bog* (1970), pri Vebru tovrstnega razlikovanja še ni. Toda nedvomno lahko imamo Bartljevo koncepcijo globinskega in perifernega razuma za dopolnitev in nadaljnji razvoj Vebrove teorije zadevanja kot »neposredne poti« do stvarnosti.

Bartelj globinskemu in perifernemu razumu pripisuje različni vlogi v našem spoznanju: z globinskim razumom neposredno, intuitivno, na nepojmoven način spoznavamo stvarnost samo, medtem ko je naloga perifernega razuma, da takšno spoznanje globinskega razuma pojmovno opredeli. Z globinskim razumom tako neposredno »zremo« kamne, pokrajino, drevesa, hiše ipd., in spoznavamo njihovo kajstvo, bistvo, česar ni mogoče dojeti s čutili.[3] Njegov predmet so tudi naša doživljanja, kot na primer predstave, misli, čustva, hotenja ipd.; njihovo neposredno »zrenje« ni nič drugega kot to, kar se v Meinongovi tradiciji običajno označuje kot »notranja zaznava«. Poleg tega prodre globinski razum tudi do subjekta kot nosilca doživljanja. Takšno spoznanje globinskega razuma je nezmotljivo in izključuje sleherni dvom. Bartelj mu nadalje pripisuje tudi zmožnost refleksije, to je nanašanja nase in na svoje akte – gre za »sebevidnost (reflexio completa)« razuma. Ta pojem si je Bartelj sposodil od Ušeničnika[4] in z njim označuje prav spoznanje razuma o tem samonanašanju, o njegovem spoznanju, da spoznava, ali če to izrazimo z Bartljevimi besedami, »globinski razum 'vidi', da 'vidi'« (Bartelj, 1994: 18). To obenem po njegovem priča o duhovni naravi subjekta spoznanja.

Ko tako z globinskim razumom spoznavamo stvarnosti, obenem v perifernem

[3] Po Bartlju z globinskim razumom ne moremo dojeti fiktivnih in nemožnih predmetov, kot na primer stoglavega zmaja ali leseno železo.

[4] Gl. Ušeničnik, 1941: 47-48.

razumu oblikujemo njihove pojme, ali če to izrazimo z Bartljevimi besedami: v perifernem razumu pri tem nastajajo ustrezne »zastopniške stvarnosti«. Ta razum je zanj v empirističnem duhu povsem prazen, je kot »tabula rasa« in svoje gradivo dobiva od globinskega razuma. Globinski razum ima nadalje zmožnost, da stvarnosti tudi analizira, da »zastopniške stvarnosti«, to je naše pojme primerja s pravimi stvarnostmi in ugotavlja, ali jim res ustrezajo – po Bartlju gre tu za vprašanje resničnosti spoznanja. Globinski razum je, kolikor zadeva in analizira stvarnosti, po svoji naravi dejaven, aktiven; omogoča napredek in razvoj znanosti, saj nas vodi do vedno novih spoznanj. Po Bartlju so takšen razum zaslutili že nekateri filozofi pred njim, vendar pa se svojega odkritja niso povsem jasno zavedali: o intuiciji so med drugim govorili Platon, Avguštin, Tomaž Akvinski, Schopenhauer, Bergson, Husserl (gl. Bartelj, 1970: 15) – v njihovih premišljevanjih jim je globinski razum služil kot »'neznani vodnik'« (Bartelj, 1994: 25). Bartelj meni, da ima globinski razum sleherni človek – in po tem se ravno razlikuje od živali. To nenazadnje pomeni, da je »/*v*/*sak človek* (…) *realist*, pa četudi bi to tajil in s svojimi zmešanimi pojmi dokazoval, da zunanjega sveta ni« (Bartelj, 1970: 49). Po drugi strani je periferni razum pasiven, saj je njegova naloga zgolj v pojmovnem opredeljevanju spoznanja globinskega razuma. Stvarnost naposled spoznavamo tudi s čustvi, in sicer jo pri tem spoznamo s posebnega vidika, namreč kot neko realno vrednoto oziroma nevrednoto. Takšno spoznanje je odvisno od čutnega in razumskega spoznanja in ju hkrati predpostavlja.

Bartelj naposled meni, da z globinskim razumom lahko neposredno spoznamo tudi Boga: ko »zre« stvarnosti v zunanjem svetu, spoznava, da so po svoji naravi pogojene in da nimajo vsebine same od sebe, ampak so jo dobile od nekega drugega bitja. Takšno spoznanje vodi iz vodoravne smeri k navpični, k bitju, ki ima zadostni razlog samo v sebi – Bartelj ga označuje z izrazi kot so »Prastvarnost«, »Prarealnost«, »Praveljavnost«, »Prarazum«, »Pravrednota«, »Blažena oseba« ipd. Z globinskim razumom lahko potemtakem neposredno in na nepojmoven način spoznavamo Boga, zaradi česar ne potrebuje dodatnih dokazov za njegovo bivanje, ki jih posreduje periferni razum:

»Kakor bi se vsakemu razumu zdelo nepotrebno dokazovati, kar sam jasno vidi, da je ura pogojena, povzročena, narejena, tako je globinskemu razumu nepotrebno dokazovati, da je svet pogojen in ustvarjen, ker on sam to jasno vidi. Globinskemu razumu so nepotrebni dokazi za bivanje urarja, ko gre za uro, in so nepotrebni dokazi za bivanje Boga, ko gre za realni, izkustveni svet. On ugotavlja urarja iz ure in Boga iz realnega izkustvenega sveta« (Bartelj, 1970: 48).

Bartlju pomeni religija stvaren odnos človeka do Boga: gre za posebno doživljanje, za »deje človeške globinske duševnosti« (Bartelj, 1997: 213), ki so lahko tako pozitivni kakor tudi negativni; k njim sodijo molitev, češčenje, etična odgovornost, upanje, ljubezen, čustvo sreče, pogum ipd. – Bartelj je omenjene doživljaje podrobneje obravnaval v več delih.

Ob tej priložnosti smo se odločili, da ponatisnemo nekaj odlomkov iz Bartljevega dela *Človek – Bog – svet* (1973), ki velja za eno njegovih najboljših del.

Literatura

Bartelj, L. (1967). *Zadnji temelj realnega izkustvenega sveta je Bog*. Ljubljana: Samozaložba.

Bartelj, L. (1970). *Človek – svet – Bog.* Ljubljana: Samozaložba.

Bartelj, L. (1983). *Globinski razum in prastvarnost* I, II. Ljubljana: Samozaložba.

Bartelj, L. (1993). *Globinska psihologija religije*. I. *zv. Naravna religija*, II. *zv. Nadnaravna religija.* Ljubljana: Samozaložba.

Bartelj, L. (1994). *Ontofilozofija*. Ljubljana: Samozaložba.

Bartelj, L. (1997). *Psihologija kulture in civilizacije*. Ljubljana: Samozaložba.

Gombocz, W. L. (2001). »Ende und kein Ende der Tradition der 'Grazer Schule' / 'Graška šola' in Slowenien. Anmerkungen zur beginnenden Historiographie«. V Binder, T. et alia (ur.), *Bausteine zu einer Geschichte der Philosophie an der Universität Graz*, Amsterdam: Rodopi, str. 263-287.

Gombocz, W. L. in Pihlar T. (2003). »Zum neunzigsten Geburtstag von Ludvik Bartelj. Eine Würdigung, zugleich ein Baustein zur Historiographie der Philosophie im ehemaligen Jugoslawien«. *Philotheos*, 3, str. 294-308.

Hlebš, J. (1997). *Christliche Philosophie der Slowenen*. Klagenfurt/Celovec-Ljubljana/Laibach-Wien/Dunaj: Hermagoras/Mohorjeva, str. 144-146.

Hlebš, J. (2003). »Spoznanje resničnosti v 'ontofilozofiji' Ludvika Bartlja«. *Tretji dan*, 8/9, str. 94-121.

Ošlak, V. (ur.) (2004). *Zamolčani filozof iz Slovenije*. Klagenfurt/Celovec: Katoliška akcija.

Pihlar T. (2005). »Ludvik Bartelj und France Vebers 'Gegenstandstheoretische Schule'. Ein Baustein zur Historiographie der Philosophie Sloweniens«. *Studies in East European Thought*, 2, str. 185-208.

Potrč, M. (1994). »Dr. Ludvik Bartelj: Ontofilozofija, Ljubljana 1994«. *Antropos* 1/3, str. 258-260.

Ušeničnik, A. (1941). *Izbrani spisi*, VII. Zvezek. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.

Veber, F. (1930). *Filozofija*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.

Veber, F. (1934). *Knjiga o Bogu*. Celje: Družba sv. Mohorja.

Veber, F. (1939). *Vprašanje stvarnosti*. Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti.